

בקרבם — הקהה בהרבה את החודים וישרה את ה„סרוים“. נוצרו קיום משותפים. אולם המתיצה ה„פסיכולוגית“ לא נהרסה כליל. וה„יאהודים“ חושבים עדיין את עצמם ל„עם סגולה“ וימים רבים יעברו עד שיסתגלו לעובדה מהפכנית זו. יתכן, כי יעלה בידו ברודצקי, היהודי הפיקח ותלמיד חכם זה, אשר כתר התורה וכתר ההשכלה חבושים לראשו, לקרב — בדרך דיפלומאטית — את הלבבות ולהפוך את יהדות אַנגליה לגוף אחד אחד נושא בעול התפקידים הציוניים היהודיים והגלותיים וישמש כוח תנופה כביר במערכה שלנו הכבדה.

לגבי ה„ור“ כ"כ מפותח כמו באַנגליה. והוא הדין בקרב היהודים גופא. אלה שהשתקעו שם מקדמת דנא ה„התאגלו“, ראו את עצמם כעידית שבטולת והביטו ומביטים מגבוה על אחיהם המהגרים „פחותי הדרגה“ שבאו מארצות אירופה המזרחית. והתהום גדל ורחב.

אמנם שינוי מינורי בא אחרי המלחמה העולמית. ורבים הגורמים לכך. היחס אל ה„זרים“ ניטל עוקצו. בחורים לאלפים „ילדי חוץ“, הצטיינו בשורות הקרב ונחילו כבוד לישראל. הכרות באלפור — בהשפעת יהודי המזרח ושניזוגה על ידי תנועה שנתחוללה

בקורת ספרים

בצל המשפחה

(„אהבה זרה“—ספורו החדש)
של אֶשֶׁר ברע

דמותו הספרותית של אשר ברע גלויה וברורה. הוא אחד מהסופרים העברים המעטים ששיחרר את יצירתו מכבלי „האני“ המעיב את אספקלרית רוב המספרים הצעירים שלנו. עוד ספוריו הראשונים, שהדפוס שנים מעטות לפני פרוץ מלחמת העולם הראשונה, גילמו כבר את כשרון ראייתו המיוחדת, שאינה נותנת להתרשמויות והפעלות גפשיות לחצוץ בינה ובין תפיסתו האמנותית את החיות החיים.

בשעה שנחלשה הספרות העברית מתוך הרקע הרשן של מציאות מעוררת שרשים ותחמת תחומים לעצמה במסגרת של תחיות והתלבטויות של גפשות בודדות, היתה כהופעתו הצנועה, וכמעט הבלתי מורגשת, של אשר ברע משום משנה חדש, שהוא גם ישר-גושן, בספור העברי.

למה נכתב ? עד כמה שהרו את חושנו האסטטי ספורי פרץ וברדיצ'בסקי, ועד כמה שנתרפק על היצירה הלירית-אינטרוספקטיבית של גנסין ונמצה את כל עומק המאב וגירויי

ההרגשות הפסיכיים בספורי ברנר הקודח ושופמן התריף והפיקח — האפוסטולים של הגובילה התדשה — הגה תלישות זו של יוצרינו אלה מחיי ה„רחוב“ היהודי על כל קטנותי ודלותו, לא הרחיבה את אוסקי ספרותנו העברית. אדרבא, הספרות העברית שלפני המלחמה ואחריה הגיעה עד לקיר אטום, נצטמקה ונתכוצה בתוך פחות מדלת אמות של היקף אמנותי. המאורעות הגדולים, ההתמוססות שבאה באשיות התבדה אחרי המלחמה, המהפכות והתהפוכות ששידדו את מערכות האנושיות, לא מצאו את גואלם האמנותי אלא רק למחצה ולרביע אף בספרות העולם. ואם נחשולי התמורות הכבירות הדהימו ספרות זו, ולא יכלה לתפוס ולעכל —אם להשתמש בביטוי „מגושם“ — אלא רק שבירים, פרורים מהם, הגה את הספרות העברית הדימוי, כאילו ניטל מאת היוצר העברי כוח החזון, הראיה והתפיסה. ושאננות זו, הקפאון שהשתלט על הספור העברי הפחיד ועורר דאגה.

התנערות הספור העברי משטלותו באָה דוקא — על ידי שיבת וזיקה אל צורות החי ישנות, שדמינו לראות אותן כמתחזקות

אופן אין ברש מגלה אותה, העניות המנולת, התוססת כרעל בספורי העיירה שלנו. ומאידך גיסא, אין אצל ברש סגנון האידיאליזציה, אם כי ספוריו אינם חסרים מראות ותמונות אידיאליים — לא מעושים ומלאכותיים, אלא נובעים מתוך החיים, המציאות, והעיקר: לא מוטריזים.

בקראי את ספורו החדש של אשר ברש „אהבה זרה“¹, לא נפתולי הנפש של הגבור הראשי, פורץ סגל, שנשבה בקסמה של הבחורה הפולנית, פרניה, לקחו את לבי, כי אם הסביבה ופרצוניה, הטיפוסים המתוארים בידי אמן, שיחם ושיגם, דיבורם ורחשי נפשם — אלה ענינו אותי. אהבת הבחור היהודי התמים לנערה הפולנית היחידה, שמפאת מזג רוחם ונטיית נפשם הם שני עולמות שונים ומשונים, ושנמשכים זה לזו על ידי רגשות מהופכים וסותרים — אהבה זו, אליבא דאמת, נראית מופרכת, בכל אופן, לא טבעית, מראשיתה. וסופה מעיד על תחילתה. ואף התמימות אינה מכפרת. אולם, על ידי אהבה זו ניתן לנו להציץ בתוך חיי המשפחה הפולנית, בית הקונסקים הלל, החיה על גיעת כפיה, ובאותה הפשטות וההרצאה המלבבת, שאין בה לא מן הרגשות ולא מן המתיתות, אשר אשר ברש מגולל לפנינו ריעות החיים של יהודי העיירה ומעלה את הדמויות כמו שהן, בטבעיותן ויציבותן, כפי שהנן מתגלות לעיניו הפקוחות של המספר — באותה מידה של נאמנות התסיסה והתיאור הוא חושף את צורות ההוי של העולם הנכרי. מה פה, בסביבה היהודית „נקודת הכובד“ היא המשפחה, והיחיד כסוף לה, והיא שמה עליו עין פקוהת תמיד, כך גם בסביבה הנוצרית. החיץ בין שתי הרשויות, היהודית והנוצרית, אינו מטשטש את שיתוף ההרגשות, הדאגה לאושר כל פרט במשפחה.

¹ אהבה זרה, רוסן, הוצאת מוסד ביאליק ע"י „דביר“, תל־אביב, תרצ"ט. רניז עמ'. זכה בפרס עידית תל־אביב לשנת תרצ"ט.

ופסולות מרוב ימים. יתמהו המתמיהים על תופעה מוזרה זו, אבל מי שעומד על סודות היצירה — יבין ללב היוצר העברי ולמשבר שחל כנפשו אחרי שגות הוועזים הגדולים. התוהו וכוהו אינם יכולים לשמש יסוד לעליה ספרותית. הרבה ממה שנכתב ככל ספרות על „תקופה הסוערת“ אינם אלא עלי טרף הנפוצים לרות הזמן... ההבראה, החריגה, מן המיצר וה„קושמר“ שעטף את החיים ואת הספרות דרשה את המשען הבריא, הוודאי — וההתעוררות בשכבות חיים עמוקות ומגובשות: ברומן המשפחה, הדור ובנוכילה ההיסטורית.

אשר ברש נושא בלבו את עולם העיירה הגליצאית של לפני המלחמה, אם כי נגע בכמה מספוריו גם בשולי החיים הארץ־ישראליים. (ספורו „גננים“ שנדפס ב„מאזנים“, ראשיתו נעוצה בגליציה, ובניה, חלוצי הישוב, יונקים מתוך שרשיה הבריאים). נושא ספורו הוא המשפחה, או היחיד הנחון בתוך קשרים ומוסדות משפחתיים. צבע המקום והסביבה מוטעים ביותר בספוריו — ובוה כוחו. ברש מצליח להכניס את הקורא בתוך האווירה של החיים המתוארים לא על ידי ניתוחים פסיכולוגיים מורכבים וסיבוכי עלילה מרתקת, אלא על ידי רשמיו החיים והתוססים מבני אדם, הליכותיהם, נטיותיהם ומאוזניהם, רשמים המתלכדים לתמונה מקיפה הצדה את לבנו בשלימות ואמתיות קויה ושרטוטיה. ברש מחייה את העיירה הגליצאית וקובע אותה בלבנו, או, יותר נכון: מכניסתנו בתוך תזומיה ואנו רואים אותה דרך האספקלריה הבהירה והמאירה של המספר.

והעיירה של ברש אינה העיירה הליטאית המדולדלה והקודרת המרוקנת מכל תוכן חי ועטופת יגון, או זו של פולין ואוקרינה, שנטפלו אליה ברדיצ'בסקי וברקוביץ, אם כי רוח אחת, רוח של ישראל סבא מרחפת על שתייהן. קיום משותפים אף בנידון הדלות וחוסר הישע ישנם ביניהן, אבל זו של גליציה קרקעית וברירה יותר. יש בה שבעים ורעבים, עשירים ועניים מרודים, אבל אין בה, ככל

קריאה נאה ומעניין — ואין לזלזל בזה — אלא יותר מזה: הוא מקנה לנו תפיסה חדשה, יותר נוחה ואופטימית מן האנשים ומן החיים.

אחרי הקריאה בסיפור כמו „אהבה זרה“ אי אפשר מבלי להוסיף בשעת דמים זו „עיקר שכחתי“ כואב ומחריד: החיים הללו שמתאר אותם א. ברש, האנשים הגלויים והישרים, שנשארו להם שריו בגליציה, ארץ מולדתו — אף החיים הללו גהרסו ונחרבו. ובכן אפשר הפעם לציין את הספור ציון חדש: אידיליה — ממציאות שאיננה עוד. חיים ליפשיץ

A Christian Looks at the Jewish Question" by Jacques Maritain. Longmans, Green and Co., New York, Toronto, 1939, 90 p. 4v.

תיאולוג ופילוסוף קתולי מפורסם מנסה לנתח בספר זה את תופעת האנטישמיות, להעריך את תפקיד היהודים בחיי העמים ולהראות את דרך האמונה והפעולה לעתיד. המקוריות שבו יסודה במיווג הבחנה סוציאלוגית ורוחנית במידה שקשה למצוא דוגמתה בדיונים אחרים בשאלה זו בזמננו. כך, למשל, בניתוח „הדרמה הגרמנית“ — כמו שהוא מכנה אותה — אין המחבר מסתפק בהנחה המקובלת של הסוציולוגים הליברליים, כי יש לזקוף את המפלצת הגרמנית אך ורק על חשבון הטעויות של חוזה ורסיל, „התרבות הגרמנית שהיתה תעשיתית מאד עד לידי מתיחות ושהיתה כולה חרורה כרוח הקפיטל ליום — אומר הוא — הגיעה, לאחר מפלה צבאית מכריעה, לידי פשיטת הרגל מוסרי... וטוב היה אילו התעמקו הסוציולוגים הקפדניים — הן אלה הנמנים על הימין והן אלה הנמנים על השמאל ועל „שביל הזהב“ — בהערכה כוללת זו, וביחוד במושגים „תעשיתית עד לידי מתיחות“ ו„פשיטת רגל מוסרית“.

כשם שאיננו פוגם ביחסים ההדדיים ובקשרי הידידות והאהבה הנקשרים בין השכנים היהודים והנוצרים.

הקשר השורר בין אישי המשפחה, זה ה„קולקטיב“ המצומצם, קיים על רגשי אהבה שאחד רוחש לשני. הקנאה השגויה וצרות העין כמעט אינן מצויות בה. והעיריה היא כאלו המשך של המשפחה וערובה לשלומה... ערבות זו שהכלל מרגיש כלפי הפרט אינה מעיקה ומדכאת. היא נובעת מתוך רגש רחמים ויחס אנושי נאצל, קניני המסורת העברית, שהם השולטים בעיריה ובחושביה. העולם הרחב בדעותיו ותהפוכותיו לא פגמו בצורת העיריה וברוחה. יש מי שנמשך אחרי „העולם הגדול“ ונתפס למחשבות חדשות, אולם חותמם של החיים — חוס וישר. ואלה הפורצים גדר אינם מרחיקים לכת. פרץ סגל, החוזר אחרי בת עם זר, מבקש מזרז לנפשו הדואבת והסובלת בספר „ליקוטי עצות“... ואחיו קובקי, המשכיל והכופר תקוע אף הוא ראשו ורובו בתוך חיי העיריה המסורתיים. אין בריחה מהחיים הללו ועקירת שרשים. הגבורים אינם מבקשים תשבונות רבים, ואף המספר לא בקשם... אין תסוטי נפש בספור. הנפש הבריאה, שגולה בסביבה ששוררת בה סבלנות יחסית, ושאינה בה, מכל מקום, הקנאות העיוורת, הנוסרת והנוקמת, אינה סובלת אותם. ההגבלה הנפשית היא ישרה, גם כשהנפש היא לכודה בסבך הספקות. כאשר הבחורה הנוצרית פונה לו עורף לפרץ סגל, שאינו רוצה לעבור על דתו, ומבכרת עליו את פן דוֹיִקִי, הוֹיִנְדֵרס צורר היהודים, מתעורר בו גם רגש הנקמה ואף הוא נובע מתוך הרגשה בריאה ואיתנה, אלא שבינתיים הוא מתנדף, כשהאתבה ועמה הקנאה, בטלה ועברה, וגם פרץ סגל וגם אחיו המשכיל מוצאים משען בחיי המשפחה ואשרה.

א. ברש אינו כובש שטחי חיים רחבים ואינו מעמיק בגורל האדם, אבל המציאות שהוא מתאר בלי מטרה ומגמה, אלא בהבנה והסתכלות צלולה, מספיק לנו לא רק חומר